

IRONIAN AALLONHARJALLA: MISTÄ ON KYBERFEMINISMI(T) TEHTY?

Susanna Paasonen

Kyberfeminismi merkitsee laajasti ymmärretynä tietotekniikan feminististä haltuunottoa sekä käytännön että teorian tasolla, kuten teknologiaan liittyvien sukupuolittuneiden valtasuhteiden kriittistä tarkastelua ja purkamista. Uusmediatutkimuksen ulkopuolella kyberfeminismiä on määritelty feministisen ajattelun suuntauksena, joka pohtii sukupuolen, ruumiin ja teknologian suhteita.

Tämän laajempaa yhteisymmärrystä käsitteen sisällöstä ja rajoista ei kuitenkaan näytä olevan. Päinvastoin, yhteisymmärrys vallitsee lähinnä siitä, että kyberfeminismi perustuu moninaisuuteen ja leikkisyyteen ja pakenee tiukoja määrittelyjä. Jos jokainen voi – ja jokaisen jopa tulisi – ”keksiä oman kyberfeminisminsä”, kuten kyberfeministinen ryhmittymä Old Boys Network julistaa, käsite tuntuu liudentuvan jonkinasteiseen nominalismiin. Kyberfeminismin merkityksiä pohdittaessa voidaankin kysyä, mitä tapahtuu kun moninaisuudesta ja eroista tulee truismeja. Edelleen, koska moninaisuuden – moninaisten feminismien ja naisten erilaisuuden – kertomusta tuotetaan kyberetuliitteen avulla ja useissa tapauksissa feminismiä vasten, keskeisiksi nousevat myös kysymykset feminismin kertomuksesta ja kyberetuliitteen merkityksistä: siitä, millaisena feminismi ymmärretään.

Pohdin seuraavassa kyberfeminismin merkityksiä ja sen suhdetta feminismiin. Artikkelissani on kaksi juonta: ensinnäkin käsittelen kyberfeminismin eri määritelmiä ja merkityksiä jo siksi, ettei tällaista erittelyä ole kotimaisessa tutkimuksessa tehty (vrt. Oksala 1998; Paasonen 2002; myös Rojola 2000; Eerikäinen 2002). Marita Liulian mediataideprojekteja lukuunottamatta kyberfeminismi on rantautunut

Suomeen lähinnä tutkimusviiteinä, vaikka käsitteen synty ja tunnetuimmat sovellukset löytyvät mediataiteen ja -aktivismin piiristä.

Artikkelini toisena, kyberfeminismin moninaiisiin määritelmiin kiinnittyvänä juonena on kyberfeminismin ja feminismin kitkainen suhde, johon liittyy kysymys kyberfeminismin poliittisuudesta että sen edustamista ruumisymmärryksistä. Kyber-etuliitteen eri tasoinen juhlinta on nimittäin merkinnyt erontekoa feministiseen politiikkaan sekä feministisiin ruumiin poliittisuuden ja materiaalisuuden artikulointeihin. Artikkelini tavoitteena on siis selvittää kyberfeminismin käsitettä, mutta yhtälailla myös sen käyttöön sisältyviä ongelmia.

KYBERFEMINISMI: LYHYT SYNTYKERTOMUS

Käsitteenä kyberfeminismi sijaitsee kahden ristiriitaisen ruumisymmärryksen välimaastossa. Kyber-etuliite juontuu hallintaa ja ohjausta merkitsevistä kybernetiikasta, jossa ruumis ymmärretään takaisinkytkennän ja autonomisten toimintojen järjestelmänä (eli systeiminä). Kybernetiikan ”isänä” pidetty Norbert Wiener (1999, alunp. 1948) rakensi analogiaa oppivien koneiden ja orgaanisten järjestelmien välille ja näki eläimet ja ihmisruumiin kyberneettisinä järjestelminä, jotka keräävät, tallentavat ja prosessoivat tietoa oppien aiemmista suorituksistaan. Wiener pyrki lukemaan näiden systeemien autonomisia toimintoja (kuten hermostoa) koneanalogioiden kautta.

Kybernetiikan viitekehyksessä ruumista ei nähdä niinkään materiaalisena objektina kuin

informaatiomallina ja abstraktiona (Hayles 1999, 100), jonka toimintoja voidaan selittää ja mallintaa. Koneen ja ihmisruumiin monenta-soisen läheisyyden (toiminnalliset anaalogiat, proteesit, apuvälineet) on nähty kyseenalais-tavan ruumiin oletettua luonnollisuutta sekä ihmisen, koneen ja eläimen välisiä kategorisia raja-aitoja. Kulttuuriteoriassa kyberneettisiä vertauskuvia on käytetty modernin subjektikä-sityksen kritisointiin. Toisaalta kybernetiikan rationalisoidut kone–ruumis –muotoilut nojaa-vat keskeisesti kartesiolaiseen paradigmaan, jossa ruumis (materiana, objektina) erotetaan järjestä ja tiedosta (Judovitz 2001).

Feministisessä ajattelussa, johon kyber-feminismi-sanan jälkipuoli viittaa, taas on haet-tu vaihtoehtoja kartesiolaiselle ruumisymmär-rykselle ”ruumiin kautta ajattelemisesta” (Rich 1995, 284), mieli–ruumis –dikotomian rikko-misesta ja aistimellisuuden merkityksistä. Tä-hän projektiin liittyen radikaalifeministiset kir-joittajat (Rich 1995; Griffin 1992; Daly 1990) määrittivät ruumista ja seksuaalisuutta vallan sijoina rikkoen siten ”luonnollisen ruumiin” lä-pinäkyvyyttä. Kirjoitustaktiikkaan kuului myös naisten, eläinten ja luonnon välisten yhteyksien korostaminen vastakohdaksi miehisenä näh-dylle teknologialle ja ruumiin objektivoinnille. Niinpä esimerkiksi Mary Dalylle (1990, 52–57) kybernetikka liittyy patriarkaliseen nais-ten femininisoivaan esineistämiseen ja gyno-sentrisistä kokemuksista vieraannuttavaan naisruumiin eleiden mekanisointiin.

Donna Haraway on tunnetuimmin kuronut umpeen kybernetiikan ja (radikaali)feminis-tisten asemien välisiä eroja vuonna 1985 jul-kaisemassaan kyborgimanifestissa. Sittemmin eräänlaiseksi kyberfeminismin ”pyhäksi tekstik-si” kanonisoitu manifesti etsii keinoa yhtäältä ylittää feministisen teorian sisäiset raja-aidat, joita rakennetaan niin suhteessa rotuun, seksu-aalisuuteen kuin luokkaankin, sekä toisaalta muotoilla kriittistä feminististä asemaa suhtees-

sa teknologiaan ja luonnontieteisiin. Haraway esittää ironian ja liittoumat vaihtoehdoiksi nais-ten luonnollista yhtenäisyyttä korostaville nä-kemyksille: ekofeministien osin juhlimia Juma-latar/Äiti Maa korvautuu kyborgin eli kyber-neettisen organismin hahmolla. Kyborgi mer-kitsee tässä feministisubjektin metaforaa, ra-jahahmoa, joka liikkuu halki luonnollisen ja keinotekoisien, orgaanisen ja teknologisen vä-listen hierarkkisten kategorioiden asemoimatta teknologiaa maskuliiniseksi toiseudeksi.

Usein toistetun syntykertomuksen mukaan kyberfeminismi syntyi Harawayn kyborgima-nifestin innoittamana vuonna 1991, kun austra-lialainen naistaiteilijaryhmä VNS Matrix (Jose-phine Starrs, Francesca da Rimini, Julianne Pierce ja Virginia Barratt) ”päätti pitää hauskaa taiteella ja feministisellä teorialla” (Pierce 1998, 10). Ryhmä julkaisi ”21. vuosisadan kyberfe-ministisen manifestin”, jossa Harawayn mani-festi yhdistyi kyberpunk-fiktion terminolo-giaan, feministisen ”pillutaiteen” perintöön (Rossi 2001) ja Luce Irigarayn tuotantoon. Myöhempien VNS Matrix-projektien tapaan manifesti muokkasi teoreettiset viittauksensa iskulauseiksi:

Me olemme moderni pillu
positiivinen anti-järki
paikoilleen sitomaton valloilleen laskettu
leppymätön
me näemme taiteen pillullamme me teemme
taidetta pillullamme
me uskomme jouissanceen hulluuteen
pyhyteen ja runouteen
me olemme uuden maailmanepäjärjestyksen
virus
reväytämme symbolisen sisältä käsin
ison isukki keskustietokoneen sabotöörit
klitoris on suora yhteys matriisiin
VNS MATRIX
moraalikoodin tuhoajat
liman kauppasotilaat
laskeutuvat abjektion alttarille¹

1. We are the modern cunt // positive anti-reason // unbounded unleashed unforgiving // we see art with our cunt we make art with our cunt // we believe in jouissance madness holiness and poetry // we are

VNS Matrixin installaatiot *All New Gen* ja *Corpusfantastica MOO* asemoivat ryhmän sähköisten taiteiden eturiviin 1990-luvun alkupuolella. Ryhmän retoriikka ja projektit vetosivat myös brittitutkija Sadie Plantiin, joka oli etenkin Euroopassa vuosikymmenen tunnetuin kyberfeminismin teoreetikko. Plantille VNS Matrixin sukupuolieron terminologialla ja teorioilla leikittävät projektit toimivat internetin viestintämuotojen ja Irigarayn kuvaileman feminiinisen kielen välisen läheisyyden kuvituksina – ja tavallaan myös niiden todisteina. VNS Matrixin säe ”klitoris on suora yhteys matriisiin” oli mottona Plantin omalle, vuonna 1996 kirjoittamalle kyberfeministiselle manifestille *Feminisaatioita*, jossa hän yhdisteli kybernetiikkaa naisten vapautusliikkeen perintöön. Molemmissa on Plantin (1996a) mukaan kyse feminisaatiosta, naisellistumisesta, joka merkitsee kehitystä kohti entropiaa, verkostoja ja itseohjautuvia järjestelmiä.

Feminisaatio viittaa Plantilla teknologisoituneeseen nykykulttuuriin, mutta kuvaa samalla yleisemmin kybernetiikan periaatteita, joiden ilmentymiä hän lukee niin bakteereista, sukupuolieron teoretisoinneista kuin tieteisfiktios-takin. Vuosina 1995–1997 julkaisemissaan teksteissä Plant muovaili esihistoriasta tietokoneajalle kulkevaa kertomusta naisista ja verkostoista yhdistelemällä kybernetiikkaa Luce Irigarayn, Monique Wittigin, Gilles Deleuzen ja Felix Guattarin tutkimuksiin ja kyberpunk-fiktioon. Tuloksena on lavea, metaforinen ja useissa kohdin sangen epämääräinen feminisaatiokertomus, joka sitoo yhteen naiset ja koneet miehisen kulttuurin työkaluina ja toisina, mutta lupaa myös monimutkaisia ja yhteen nivoutuvia verkostoja ja liittoumia, jotka tulevat johtamaan miehisen hegemonian tuhoon. Plantille (1995, 54) tähän viittaavat jo

internetin käyttäjien ja koneiden muodostamat, hänen mukaansa lähtökohtaisen feminiiniset kyberneettiset palauteketjut: koneen ja ihmisen väliset rajat sulavat, viestintä verkostoutuu ja naisellisista viestintätavoista muodostuu yleinen normi. Monografiassaan *Zeros + Ones* (1997) Plant rakentaa eeppisen tarinan naisten ja tietoverkkojen sukulaisuudesta viitaten yhtä lailla *The Economist* -lehdessä julkaistuun aivotutkimukseen, Irigarayn mimeettisiin tekstipereformansseihin, evoluutioon kuin tietokoneiden historiaankin. Tuloksena on poeettinen tekstikollaasi, jossa lähdekirjallisuuden eri kontekstit pyyhkiytyvät näkyvistä.

Luce Irigarayn (filosofian diskurssista irrotettu) varhainen tutkimus toimii Plantille keskeisenä työkaluna ja päänavauksena naisten ja koneiden, monimediaisuuden ja -merkityksellisuuden, *jouissancen* ja nais erityisyyden merkitsemään feminisaatioon. Irigarayta seuraten Plant näkee naiset kaiken diskurssin toiseutena, reproduktion välineinä, miehisen kulttuurin palvelijoina ja peileinä (Plant 1995, 58; Irigaray 1985, 80, 84). Miehisten itsehillinnän ja -hallinnan normien vallitessa patriarkaaliseen halutalouteen vangittujen naisten taktiikoiksi jäävät vain *mimesis* tai katatoninen hiljaisuus. Plantin (1996b, 172–173) mallissa jo toteutumassa oleva feminisaatio ja sen mahdollisuuksia havainnollistava internetin kyberavaruus muodostavat kuitenkin vaihtoehtoisen sosiokulttuurisen tilan ja ulospääsyn Samuuden ekonomiasta.

Siinä missä Nainen on Irigaraylle (1985, 85) mahdollisuus ja idea, Plantille nainen ja Nainen merkitsevät samaa ja viittaavat niin historiallisiin naisiin, naiseuden biologisiin määritelmiin kuin feminiinistä koskeviin filosofisiin pohdintoihinkin. Irigarayn korostama ”naisellisuuden” ja ”naisen” yhteensopimattomuus minkään elävän olennon kanssa (Butler 1997,

the virus of the new world disorder // rupturing the symbolic from within // saboteurs of the big daddy mainframe // the clitoris is a direct line to the matrix // VNS MATRIX // terminators of the moral code // mercenaries of slime // go down on the altar of abjection

22) katoaa. On epäselvää, mihin ”naisiin”, teknologiaan ja luontoon Plant teksteissään viittaa, mutta tämän maalaama tulevaisuuden feminisoitu teknoutopia muistuttaa hyvin paljon myyttistä menneisyyttä (Bassett 1999, 15–16). Feminisaation malli löytyy evoluution alkuhetkistä, merellisen elämän varhaisimmista muodoista:

Lajit, sukupuolet, rotu, luokka: noina päivinä mikään niistä ei merkinnyt mitään. Ei vanhempia, ei lapsia, vain me itse, toisistaan erottamattomien sisarusten ketju, lämmin ja kostea [...] Toisiinsa yhteydessä oleva rajaton verkosto sekoittumassa, vuotamassa, yhteen nivoutumassa, kutoutuessa itsemme halki, kulkien silmukoita toistemme ympäri, harkitsematon, tarpeeton, päämäärätön, huoleton, ajattelematon, villi. (Plant 1997, 3.)

Feminisaatio viittaa imaginääriseen yhteisyyden tilaan ennen subjektia ja objektia, identiteettiä ja toiseutta. Plantin mallin yleisen poeettisuuden ja metaforisuuden sekä eri tekstituotannon kontekstit yhteen kurovan tyylin huomioiden ei ole kenties yllättävää, ettei feminisaation yhteydessä esille nouseva kyberfeminismi ole ”kenties feminismiä laisinkaan” (Plant 1996b, 182). Feminismi on Plantille (1996b, 173) aktivismina ja poliittisena toimintana aikansa elänyttä ja nykyhetken huonosti sopivaa, sillä patriarkaatin työkalut (naiset, tietokoneet, media) ovat kasvaneet hallitsemattomiksi. Kulttuurin ja yhteiskunnan muutos (feminisaatio) näyttäytyy Plantille väijäämättömänä evoluutiona, samoin kuin tietotekniikan maailmanlaajuinen leviäminen ja internetin globalisoituminen. Kyseisen kehityksen taloudelliset ehdot ja valtasuhteet eivät nouse keskeisiksi tutkimuskysymyksiksi, vaan pikemminkin luonnollistuvat.

Plantin tekstejä on julkaistu ja siteerattu laajasti. Useissa uuden median ja internet-kulttuurin lukemistoissa ja kokoomateoksissa ne edustavat kyberfeminismiä tai feminististä internet-tutkimusta yleensä. Toisin sanoen Plantin tuotanto on kanonisoitu kyberfeminismin

avainteksteiksi samaan tapaan kuin Harawayn kyborgi-manifestikin. Plantin ja Harawayn tutkimukselliset asemat ovat kuitenkin merkittävästi erilaiset. Siinä missä Haraway (2000, 85–86) hahmottaa biologin taustastaan käsin ruumiita materiaalisuuden ja merkitystuotannon yhteennivoutumina, Plant metaforisoi ruumiit intensiteettien ja pulssien moninaisuudeksi. Siinä missä Haraway korostaa tiedon paikantuneisuutta, tutkijan vastuuta ja feministisen politiikan mahdollisuuksia, Plant esittelee universalisoivan kehityskertomuksen, jossa ei ole sijaa yksityiselle tai kollektiiviselle toimijuudelle. Feminismi näyttäytyy Plantille historiallisena ilmiönä, jonka päämäärät tulevat toteutumaan kuin itsestään feminisaation ja teknologisen kehityksen myötä. Tämä perusteettoman optimistinen (ja teknologisdeterministinen) näkökanta saattaa osaltaan selittää Plantin 1990-luvun teknologiabuumien aikana saavuttamaa tutkimuksellista auktoriteettiasemaa.

Vaikka Plant on kyberfeminismin tunnetuimpia edustajia, ei hänen näkökantansa edusta kyberfeminismiä yleisesti. Omassa kyberfeminismin käsitteen ja kyberfeministisen tutkimuksen kolmijakoisessa – joskin karkeistavassa – erottelussani Plantin kyberfeminismi edustaa yritystä kuvata teknologisoitunutta kulttuuria ja feministisen toiminnan mahdollisuuksia (tai mahdottomuutta) hieman vastaavaan tapaan kuin kun postmodernia teoriaa voidaan lukea yrityksenä hahmottaa medioitumisen ja konsumerismin seurauksia tavoille kokea ja hahmottaa maailmaa. Kyberfeminismi toistuu taktisena yläkäsitteenä myös Rosi Braidottin (1996, 2002) tuotannossa ja Donna Harawayn kyborgi-manifestissa.

Feministisen teorian tuominen kybernetiikan periaatteisiin nojaavaan tutkimukseen sekä kybernetiikan kriittinen tarkastelu feministisen teorian valossa on nähdäkseni toinen mahdollinen kyberfeminismin määritelmä. Tällaista tutkimusasetelmaa edustaa Harawayn kybernetiikkaan nojaava, mutta sitä kriittisesti komentoiva manifesti, joka rakentaa siltaa kyber-

netiikan ja feminismin välille. Vastaavanlainen painotus voidaan mielestäni löytää myös Alison Adamin (1998) tekoälytutkimuksesta, Sarah Kemberin (2002) työstä keinoelämän parissa, N. Katherine Haylesin (1999) kybernetiikkatutkimuksesta sekä taiteilijoiden ja aktivistien muodostaman subRosa-kollektiivin projekteista.²

Kolmannen määritelmäni mukaan kyberfeminismi merkitsee tietotekniikan ja digitaalisten medioiden sukupuolittuneiden käyttökulttuurien, feminististen käyttötapojen ja teknologian valtarakenteiden erittelyä (esim. Squires 2000; Springer 1996). Kyberfeminismiä käytetään yhdysvaltalaiskontekstissa laajasti tässä merkityksessä feministisen uusmediatutkimuksen synonyyminä. Ongelmaksi nousee kuitenkin kyber-etuliitteen määrittelemättömyys – sillä kun voidaan viitata niin tietokonevälitteisyyteen, kyberneettiseen ihmiskuvaan kuin postfeministiseen ajatteluunkin, mutta sen merkitys jätetään useimmiten avaamatta. Kyberfeminismin määritelmien kannalta kenties keskeisin kysymys koskeekin kyber-etuliitteen ja feminismin suhdetta – sitä, nähdäänkö kyberkontekstia rajaavana tarkennuksena vai feminismiin eroa merkitsevästä lisästä.

IRONIA KUNNIASSAAN

Pääosin saksalainen Old Boys Network (OBN) järjesti ensimmäisen kolmesta kyberfeministisestä internationaalistaan Kasselin *Documenta X* -näyttelyn yhteydessä kesällä 1997. Tässä taiteilijoiden, tutkijoiden ja aktivistien kohtaamisessa keskusteltiin niin Harawaysta, Plantista kuin VNS Matrixistakin.

Kyberfeministit ovat ottaneet haltuunsa 1800-luvun sosialismiin viittaavat termit – manifestit ja internationaalit – ironian nimissä. Ensimmäisessä internationaalissa julkaistiin 100 kyberfeminismin antiteesiä (sata asiaa, jota kyberfeminismi ei ole): niiden mukaan kyberfeminismi ei esimerkiksi ole tuoksu, separatistista, materialistista, tekoälyä, abjekti, kofeiinitonta, dogmaattista tai banaani.³ Kyberfeminismin yhteisiä nimittäjiä onkin löydetty lähinnä ironiasta ja oppositioon asettautumisesta – joskin opposition kohteet ovat vaihdelleet.

Kyberfeminismi nojaa eron ja moninaisuuden diskurssiin, mutta tämä erojen kategorinen painottaminen on myös johtanut positiivisten samastumisten vähyytteen. Kyber-etuliite on merkinnyt jo vuosikymmenen ajan eritasoista ”uusmedia-lisäarvoa” ja sitä käytetään myös luomaan katkosta vanhakantaisempaan nähtyyn termiin ”feminismi”. Kyberfeminismin määritelmissä on tavattu painottaa enemmän kyberia kuin feminismiä (Fernández 2001), mistä johtuen myös valtaa koskevat pohdinnat ovat usein vaipuneet taka-alalle.

OBN:n järjestämissä internationaaleissa kaikkia kyberfeministejä on kehoitettu muotoilemaan oma yksilöllinen agendansa ja politiikkansa (Sollfrank 1998). Tämä on tarkoittanut Sadie Plantiin viittaaville kirjoittajille kyberfeminismin lähtökohtaista epäpoliittisuutta, kun taas toisille kyberfeminismi on korostetusti ruohonjuuritason aktivismin ja valtakamppailun areena ja toisille feminististä mediatutkimusta. Kyberfeminismin ”räätälöity” määrittely tekee vaikeaksi nähdä termiä kollektiivisena samastumiskohteena. Yhtäläillä hankalaa on hahmottaa, millaisia kriittisen dialogin mah-

2. Tahdon korostaa, että tässä luokituksessa ei ole kyse kirjoittajien itsemäärittelystä vaan omasta kategorisoinnistani. Mm. Alison Adam on hyvinkin kriittinen kyberfeminismiä kohtaan (ks. Adam 1997). subRosan projektit keskittyvät informaatio- ja bioteknologian sukupuolittettuihin ja rodullistettuihin merkityksiin, ks. <http://www.cyberfeminism.net>.

3. Ks. http://www.obn.org/reading_room/manifestos/html/anti.html; myös Paasonen 2002, liite 1.

dollisuuksia kyberfeminismin piirissä on ylipäätään tarjolla.

Taiteellisen tuotannon, verkostoitumisen ja kirjoituksen areenana kyberfeminismi asettuu usein kitkaiseen suhteeseen feministisen teorian ja naisliikkeen historian kanssa. Toisessa kyberfeministisessä internationaalissa pitämässään esitelmässä mediataiteilija Corrinne Petrus (1998, 75) korostaa, ettei pidä itseään feministinä ”mutta haluan kenties kutsua itseäni kyberfeministiksi. Kyberfeminismissä on yksi asia, josta pidän paljon; se ettei kukaan tiedä mitä se täsmälleen on. Sillä ei ole vielä rajoja”. Kyber-etuliite edustaa siis uutuutta ja uusia mahdollisuuksia, joiden perustana on yhtäältä irtautuminen feminismistä, toisaalta kyber-etuliitteen hahmottomuus ja joustavuus. Kyberfeminismin määrittely on tässä yhteydessä mahdollista ainoastaan negaation kautta.

OBN:n ydinryhmään lukeutuva Cornelia Sollfrank (1998, 61) näkee kyberfeminismin määrittelemättömänä ja ristiriitaisena ja luonnehtii sen strategiaksi ristiriitaisia näkökulmia yhdistävän ironian. Ironia näyttääkin muodostuneen kyberfeminismin kulmakiveksi Harawayn ironisesta kyborgista VNS Matrixin ironisiin taideprojekteihin ja OBN:n esittämään kyberfeministiseen ironian politiikkaan. Kyberfeministinen ironia on kohdistunut hyvä veli-verkostoihin (Old Boys Network), pelikulttuurin ja kyberpunk-kuvastojen sukupuolittuneisuuteen (VNS Matrix) ja feminismiin liitettäviin stereotypioihin (ranskalainen Chiennes degarde -ryhmä⁴).

Näissä tapauksissa ironia voidaan ymmärtää kriittiseksi asemaksi tai asenteeksi, josta käsin voidaan häiritä uuteen mediaan liittyviä sukupuolittuneita valtarakenteita. Toisaalta ironiassa on kyse keskeisesti myös tulkinnoista, jonkin lukemisesta ja tunnistamisesta ironiseksi, eivätkä ironisten tekstien tuottajien ja lukijoiden näkökulmat välttämättä kohtaa. Ku-

ten Linda Hutcheon (1994, 14) toteaa, ironian käyttöihin liittyy aina väärinymmärtämisen ja merkitysten sekaantumisen hetkiä. Ironia voi-kin toimia myös eräänlaisena bumerangina: OBN-ryhmää on syytetty sisäpiiriläisyydestä, saksalaiskeskeisyydestä ja eksklusiivisten hyvä veli -käytänteiden uusintamisesta, jolloin ryhmän nimen ja käytäntöjen välistä suhdetta on melko vaikea lukea vain ironisena.

Ironia muodostuu ongelmalliseksi *taktiikaksi*, jos sen kohde on epäselvä. Kyberfeministisissä teksteissä ironiaa käytetään rakentamaan etäisyyttä (suhteessa muuhun uusmediakenttään ja/tai feminismiin), mikä saattaa kääntyä myös ylemmyydeksi. Leikittelevän ja useassa tapauksessa paikantumattoman kritiikin esittäminen on toki yksinkertaisempaa kuin vaihtoehtojen esittäminen, mutta taktiikalla on rajoituksensa. Uutuutta ja ironisuutta korostamalla voidaan myös sivuuttaa valtaa ja politiikkaa koskevia kysymyksiä, kuten rasismia ja rotua koskevien keskustelujen kohdalla on tavannut käydä.

Samalla kun kyberfeminismin avoimuudella on vetovoimansa, sillä on ongelmansa erojen politiikan näkökulmasta. Kriittisessä kyberfeminismistä ja Harawayn kyborgimanifestia koskevassa puheenvuorossaan Maria Fernández (2001) toteaa kyberfeminismin karttavan ”määritelmiä, poliittisia liittoumia (feminismi mukaan lukien) ja jopa päämääriä” ja siten eroavan selvästi Harawayn esittämästä sosialistis-feministisestä antirasistisesta politiikasta. Näitä vaikenemisia voidaan pitää oireellisina, sillä Harawayn kyborgi hahmotuu suurelta osin rotua koskevien hierarkioiden, tiedon paikantuneisuuden ja Chicana-feministisen ajattelun varaan. Välitilaa edustavaa kyborgia hahmotellessaan Haraway (1991, 155–157) nojaa Chela Sandovalin kirjoituksiin ”vastustavasta tietoisuudesta”, poliittisesta asemasta joka syntyy, kun pääsy rodun, sukupuolen tai luokan

4. Ryhmän nimi tarkoittaa naaraspuolisia vahtikoiria, ks. <http://www.chiennesdegarde.org/>.

kaltaisiin sosiaalisiin kategorioihin evätään, sekä Gloria Anzaldúan pohdintoihin ”mestiza-tietoisuudesta”, rajamailla tapahtuvasta ajattelusta (Anzaldúa 1999; Hurtado 2000).

Samoin kuin Sandovalin (1995, 408) myöhemmässä tuotannossa, kyborgi edustaa Harawaylle sekä vakaata yksilösubjektia että vakaita tieteenrajoja vastustavaa tietoisuutta, joka on luonteenomaista kolonisoiduille kansoille. Kyborgi nivoutuu rasismiin, työn ja feministisen aktivismin kysymyksiin säilyen yhä hahmona, jonka avulla subjektiviteettia ja ihmisen kategoriaa voidaan pohtia uudelleen. Sekä Sandoval (1995, 409) että Fernández (2003, 31–34) taas korostavat kyborgimanifestille keskeisen rasismiin unohtuvan useissa sen kyberfeministisissä käytöissä. Kyberfeminismi painottaa eroja ja moninaisuutta samalla kun valta, rasismi, heteroseksismi tai toiseuksien tuottamisen teknologiat uhkaavat kadota näköpiiristä.

VAPAUDEN KUTSU

Kyborgien ja rodun yhteyksien sivuuttaminen liittyy nähdäkseni kyberavaruuskuvaston esitlemän ruumiittomuuden vetovoimaan. Suositun ajatusmallin mukaan ”kyberavaruuteen astuttaessa” – esimerkiksi tietoverkkoja käytettäessä – ruumiiseen merkityt erot, kuten sukupuoli ja rotu ”katoavat” poistuessaan näkyvistä ja siten ”lakkaamat merkitsemästä” ja ”olemasta” (ks. Paasonen 2003a). Niinpä internetissä kuka tahansa voi olla mitä tahansa, eikä identiteettikategorioilla nähdä olevan syvempää merkitystä verkkoviestinnässä. Zillah Eisenstein (1998) on purkanut tätä ajattelua *kyberfantasiana*, joka uusintaa globaalia kapitalismia, patriarkaalista valtarakenteita ja uusliberalistista uskoa vapauteen samalla kun se vaikeenee valtaa koskevista kysymyksistä.

Kyberavaruuden kuvasto on tämän fantasian kulmakivi ja opinkappale, joka vaikuttaa tapoihin käsitteellistää verkkopohjaista viestintää niin journalistiikassa kuin tutkimukses-

sakin. Kyberfantasia asemoi internetin ns. reaalityodellisuudelle vaihtoehtoiseksi ja siitä riippumattomaksi toiminnan alueeksi: ruumiittomaksi, vapaaksi, globaaliksi ja omalakiseksi. Tähän ulottuvuuteen astuttaessa ruumis jää taa ja käyttäjä vapautuu keksimään itseään uudelleen. Näin pyyhitään pois samanaikaisesti sekä ruumiillisuus että rotu, etnisyys, ikä, sukupuoli tai seksuaalisuus merkityksellisinä kategorioina.

Kyber-etuliite tuntuu matkanneen etäälle kybernetiikan viitekehyksestä. Sitä käytetään merkitsemään yleisesti tietokoneisiin ja -verkkoihin liittyviä asioita, mutta kyberfantasian kautta se tuottaa myös oletuksia tietoteknisen ulottuvuuden *irrallisuudesta suhteessa muuhun maailmaan*. Internetin tutkimuksessa tämä näkyy toistuvana paluuna jakoon verkossa olemiseen ja muuhun toimintaan (”online/offline”-erottelu). Kyber-etuliitteen käyttö feminismin yhteydessä edellyttääkin käsitteen kriittistä pohtimista ja määrittelyä, mikä useimmiten tapaa lähinnä loistaa poissaolollaan.

Kyborgi on nostettu feministisessä digitaalisen kulttuurin tutkimuksessa yleishahmoksi naisten, tietokoneiden ja tietoverkkojen välisen yhteyksien tarkastelemiselle. Kyborgisubjektiviteetin merkkejä, ihmisen ja koneen välisen rajojen huojuntoja on etsitty ja löydetty niin naisten kotisivuista, verkkokameroista, peleistä kuin mediataideprojekteistakin (Jimroglou 2001; O’Riordan 2000; Ow 2000, 66–67, n1). Niinpä esimerkiksi verkkokamerasivustoja ylläpitävät naiset edustavat hybridisiä kyborgia, jotka ovat ”päättäväisesti sitoutuneet osittaisuuteen, ironiaan, intiimiyteen ja perverssiyteen” (Jimroglou 2001, 288; vrt. Haraway 1991, 151). Tällaisia luentoja leimaa tietty kehäpäättely, sillä kun kyborgiuden merkkejä haetaan ihmisen ja koneen suhteista, niitä myös yleensä löydetään – viittaahan kybernetiikka organistien ja konejärjestelmien hallintaan ja viestintään, kun taas kyborgihahmot merkitsevät näiden järjestelmien limittäisyyttä.

Feministisen tutkimuksen kannalta on erityisen ongelmallista, että tietokonekäytön

käsitteellistäminen ”kyborgisena” tapaa jättää huomiotta erot etuoikeutettujen valkoisten ”kyborginaisten” ja tietoteollisuuden työkaluja – kuten tietokoneita ja verkkokameroita – *maquiladora* -kokoontuotantohalleissa tuottavien, ei-valkoisten työläisnaisten välillä. Naisliikkeen fragmentoitumista vasten kirjoitettua, jaetun naisidentiteetin sijaan liittoumia korostanutta kyborgimanifestia siis käytetään peittämään naisten välisiä eroja ja etuoikeuksia sekä niiden sidoksia teknologiaan.

Kommentoidessaan Mary Dalyn jumalatarluentoja Audre Lorde (1981, 94–97) toteaa, että yleistävä puhe ”naisista” tapaa unohtaa ei-valkoiset naiset ja on siten implisiittisen rasis-tista. On siis ehkä ironiselle kyberfeministiselle asemalle sopivaa – tai ainakin ironista – että Harawayn kulttuurifeministisen jumalattaren juhlintaa kritisoivaa, eroja ja hybridisyyttä korostavaa manifestia luetaan yleistävän naistoimijuuden mallina.

Internetin erillisyyttä sekä koneiden ja ihmisruumiiden yhteenkietoutumista juhli-va kyberfantasia asemoi ruumiin yhtäältä merkityksettömäksi lihaksi (William Gibsonin kyberpunk-fiktioiden ”meat”), joka voidaan kuvitella uudelleen kyberavaruudessa, sekä toisaalta kyborgin hahmossa yksilön uudelleen rakennettavissa olevaksi projektiksi. Näin ruumiittomuus tulee ymmärretyksi vapautumisena ruumiin, ajan ja paikan rajoituksista, mitä kohti kybernetikka ihmisiä auttaa (vrt. Paasonen 2003a, 8–12). Kulttuurintutkimuksen kyborgihahmoilla on tapana nojata ihmis–kone–järjestelmien välisiin abstraktioihin, analogioihin ja läheisyyksiin ruumiiden materiaalisuuden asemasta.

Lyhyessä kyberfeminismi-katsauksessaan Johanna Oksala (1998) näkee ruumiin rajojen tulevan haastetuiksi teknologisoituneessa kulttuurissa: iho ei enää rajaa ruumiita, vaan ruumiit laajenevat proteesimaisesti teknologiaan, internetin avatar-hahmoihin ja puhelinvastaajien edustamiin kaksoisolentoihin. Usean muun kirjoittajan tapaan Oksala (1998, 10) näkee ruumiin ”komponenttina maailmanlaajuisessa ky-

berneettisessä kommunikaatiosysteemissä”, mikä pakottaa määrittelemään ruumiin uudelleen. Ruumiin uudelleenmäärittely edellyttää kuitenkin ruumiin materiaalisuuden – ja *materiaalisuuksien välisten erojen* – korostamista ruumiin yleistasoisen metaforisoinnin sijaan (Braidotti 2002; ks. myös Paasonen 2003b).

UUDEN POLVEN NIMISSÄ

Jos naisten välisistä eroista on muodostunut kyberfeminismissä jonkin asteinen truismi, on postkoloniaaliseen ja queer-teoriaan nojaava feministinen tutkimus korostanut myös erojen poliittisuutta ja feminismin sisäisiä valta-asetelmia. Tällaiseen feministiseen erojen teoretointiin sisältyvä itserefleksiivisyys, vallan ja paikantuneisuuden pohdinta tapaavat kuitenkin unohtua kyberfeministisissä teksteissä, joissa poeettinen leikittely ja ironiset manifestit ovat huomattavasti näkyvämpiä kuin naisten välisen valtasuhteiden pohdinta, kyber-etuliitteen merkitysten analyysi tai kyberfeminismin si-joittuminen kybernetiikan perinteeseen.

Sadie Plantin vaikutusvaltaisten tekstien lukeminen osoittaa, että valkoisen, länsimaisen heteronaiseuden normi säilyy kyberfeministisissä visioissa usein kyseenalaistamattomana lähtökohtana ja keskipisteenä. Plantin feminisatiokertomuksen pääosassa ovat eurooppalaiset – ja erityisesti brittiläiset – naiset Ada Lovelacesta toisen maailmansodan naispuolisiin koodityöläisiin, jotka liitetään yleiseen puheeseen naisista, naiseudesta ja naisellisuudesta. Tietotekniikan työkaluja Väli-Amerikassa ja Kaukoidässä usein hyvinkin kehoissa olosuhteissa tuottavat naiset limittäytyvät feminisaation kertomukseen runollisina täydennyksinä, jotka kuvastavat naisten käsityötaitojen jatkumoa digitaalisessa kulttuurissa (Plant 1997, 253). Tietokoneita rakentavien ja niitä käyttävien naisten väliset valtaerot eivät sisälly tarkasteluun.

Plantin edustama kyberfeminismi katkoo siteet anakronistisena nähtyyn feminismiin.

Vastaavanlainen näkemys kyberfeminismistä voima- tai postfeminismin tapaisena, feminismiä kohtaan poleemisena ja/tai sen ylittämistä merkitsevässä asemassa nousee selvästi esille kyberfeminististen internationaalien alustuksissa ja kyberfeminististen sähköpostilistojen (OBN, Faces) keskusteluissa. Kyberfeminismi sijaitsee tutkimuksen, taiteen ja aktivismin risteyksessä, joten käsitteen merkityksiä koskevassa kiistassa on osin kyse myös toimijoiden erilaisista taustoista ja feminismiä koskevista lähtöoletuksista.

VNS Matrixin entisen jäsenen Julianne Piercen mukaan kyberfeminismi on ”uskomattoman tärkeä ’liike’”, joka ”edustaa varmasti ’feminismiä’, sillä se tukee naisten osallistumista nykyisen ja tulevan teknokulttuurin luomiseen ja määrittelyyn. Mutta jotenkin ’feminismi’ on ongelma, jotkut vanhan kaartin edustajat näkevät [kyberfeminismin] tyhjänä muoti-oikkuna (eräänlaisena kybermausteena), ja nuori kaarti ei enää tarvitse feminismiä.” (Pierce 1998, 10.) Feminismi-käsitteen ongelmallisuuden takia Pierce päätyy ehdottamaan kyberfeminismin käsitteen hylkäämistä ja sen päivittämistä monikkomuotoon vastaamaan sen monia eri suuntauksia. Joka tapauksessa Piercen mukaan tarvittaisiin siirtymää utooppisista visioista informaation ja vallan, rahan ja internet-liiketoiminnan merkitysten pohtimiseen: ”Uudessa kyberfeminismissä on kyse [...] perustusten luomisesta, jotta voimme seuravalla vuosituhannella kaivertaa omat polkumme, luoda omat yrityksemme” (Pierce 1998, 10).

Piercen muotoilussa kyberfeminismi rinnastuu Naomi Wolfin (1993) ajamaan voimafeminismiin korostaessaan taloudellisen vallan ja riippumattomuuden merkitystä feministiselle toiminnalle. Yhteys syntyy myös toisella tasolla, ”vanhan” ja ”uuden” kaartin välisessä vastakkainasettelussa, joka vastaa löyhästi Wolfin jakoa ”uhri-” ja ”voimafeminismiin”. Vastaavat painotukset toistuvat myös kyberfeminismin nivoutuvassa, yhdysvaltalaisesta punk-alakulttuurista juontuvassa (Riot) Grrrl-kulttuurissa.

Grrrl-verkkojulkaisuja tuottavat aktiivit kieltävät hyvinkin tiukasti kyseessä olevan liikkeen. Amelia deLoachin (1996) haastattelemat grrrl-verkkolehden tekijät Carla Sinclair ja Lynda Weinman korostavat: ”En ole minkään liikkeen jäsen – olen riippumaton yksilö omine ajatuksineni ja uskomuksineni”. ”En ole sen osa. Olen ehdottomasti feministi ja hyvin kiinnostunut näkemään sukupuolten välisen tasa-arvon lisääntyvän. Mutta en ole erityisen poliittinen enkä dogmaattinen. Minä vaan uskon, mitä uskon.” Rosie Crossin (varhaisiin grrrl-julkaisuihin lukeutuvan *Geekgirl*-lehden toimittajan) mukaan ”liikkeen ajatus perustuu vanhakantaiselle feministiselle retoriikalle, joka tapasi homogenisoida kaikki naiset” (lainaus DeLoach; vrt. Wakeford 1997, 60–61).

Marion Leonardin (1998, 110–112) mukaan grrrl-termin käyttö viittaa feministiseen yhteyteen, vaikkakaan grrrl-julkaisuista ja toiminnasta ei voi puhua yhtenäisenä liikkeenä. Erojen ja yksilöllisyyden painottaminen liittyy siis grrrl-termiin lähtökohtaisesti, mikä ei kuitenkaan tarkoita samaa kuin lähtökohtainen epäpoliittisuus tai feministisen samastumisen kieltäminen. Päinvastoin, esimerkiksi tunnettu manifesti ”Riot Grrrl Is...” (2002, alunp. 1991) on painotuksiltaan eksplisiittisen feministinen, antiheteroseksistinen ja antirasistinen. Tästä huolimatta feminismi toimii grrrl-teksteissä myös monoliittisena toiseutena, menneiden vuosikymmenten jäänteinä, jossa sisarus oletettavasti ymmärretään samuutena.

Grrrl-puhe voidaan yhdistää kyberfeminismin tapaan ”kolmannen aallon” diskurssiin, johon myös voimafeminismi ja postfeminismi (monissa muodoissaan) lukeutuvat. Etenkin populaareissa muodoissaan tämä diskurssi painottaa moninaisuutta tavoin, jotka kääntyvät viime kädessä individualismiksi.

AALLONHARJALLA SURFFATEN

Kyberfeminismiin liitetään vapauden ja mahdollisuuksien oletuksia, joiden ei nähdä liitty-

vän perinteisempään feminismiin. Vapauden mahdollisuudet taas liittyvät uuteen mediaan – ja erityisesti tietoverkkoihin – kohdistuvaan innostukseen ja ajatuksiin ruumiin voittamisesta tai ylittämisestä teknologian avulla. Toisaalta vapaus liittyy myös yksilön mahdollisuuteen määritellä oma henkilökohtainen kyberfeminismsä, joka ei välttämättä edellytä kollektiivisia tai poliittisia samastumisia.

Sara Ahmedia (2000, 84) mukaillen kyberfeminismin julistama moninaisuus tarvitsee vastakohdakseen monoliittisuutta merkitsevän toiseuden, jota vastaan oletettua kehitystä voidaan havaita ja todentaa. 1970-luvun feminismi toimii tällaisena pysyvänä toiseutena, joka edustaa niin monumentaalisuutta, essentialismia kuin teknologia- ja seksivastaisuuttakin. Tästä huolimatta kyberfeministiset käytännöt toistavat paradoksaalisesti 1970-luvun taktiikoita, kuten separatismia tai pillutaidetta (Wilding 1998; Wilding & Critical Art Ensemble 1998, 20–23). Kuten Maria Fernández (2001, 2003) toteaa, kyberfeminismin avulla luodaan tarinaa feminismistä toisilleen vastakkaisina aaltoina ja samalla riisutaan feminismiltä tehoa poliittisena kategoriana. Taipumus ohittaa 1970-luvun feministinen teoria sen sisältöjä erittelemättä ei toki koske vain kyberfeministisiä kirjoittajia.

Postfeminismia koskevassa tutkimuksessa Ann Brooks (1998, 1) kuvailee feminismiä ”evoluutiomaisena liikkeenä” kohti postfeminismin merkitsemää kypsyyttä. Tämä voidaan lukea modernistisena, kasvavaa teoreettista hienostuneisuutta kohti kulkevana edistyskertomuksena (vrt. Ahmed 1998, 70), joka jättää katveeseen eri paradigmojen samanaikaisuuden ja rinnakkaisuuden vaihtelevine taktiikoihin ja päämäärineen. Feminismien moninaisuus näyttää joutuvan ahtaalle tällaisissa

reduktiivisissa vastakkainasetteluissa, joissa etenkin 1970-luvun vastakohtaksi asemoitu jälkistrukturalistinen feministinen teoria voi nousta ”feministisen teoriakisan mustaksi hevoseksi ja voittajaksi” (de Lauretis 1989, 7).

Eri vuosikymmeninä tuotettujen, sukupuolta, seksuaalisuutta, teknologiaa ja kybernetiikkaa tarkastelevien tekstien lähempi lukeminen tekee selkeiden rajaviivojen ja erottelujen vetämisen hyvin vaikeaksi, mutta valottaa samalla feminismin osittain jaettuja mielikuvitushorisontteja. Feminismin aaltojen, vuosikymmenten ja vaiheiden tapaiset luokittelut taas auttavat jäsentämään feministisen teorian läpikäymiä muutoksia, lähtöoletuksia ja kysymyksenasetteluja, mutta niillä on tapana tuottaa myös ongelmallisia yksinkertaistuksia.

Kyberfeministiset ja grrrl-artikulaatiot postuloivat teknologiaa koskevan ”toisen aallon” feministisen puheenparren, joka määrittelee teknologian miehiseksi väkivallan välineeksi.⁵ Toisen aallon feminististen tekstien lukeminen osoittaa kuitenkin puheenvuorojen laajan kirjon Shulamith Firestonen (1970) kybernetiikan teknofiilisestä haltuunotosta feministisen valankumouksen välineenä teknologian feministisiin haltuunottoihin ja kritiikkeihin elokuva- ja valokuvatutkimuksen tapaisilla foorumeilla (Penley 1988; Spence 1995).

Yhtä jaettua feminististä teknologiakäsitystä ei ole varmastikaan koskaan ollut olemassa, vaan asemat ovat olleet moninaisia ja keskenään ristiriitaisia jo kotvan ennen kyberfeminismin esiinmarssia. Vaikka teknologia saatetaan määritellä miesvaltaisen kulttuurin tuotteeksi ja ilmentymäksi, sen mahdollisuudet ja merkitykset eivät ole näiden alkuperien luokitsemia (– tähän viittaa myös Donna Haraway kirjoittaessaan kyborgista patriarkaalisen militaristisen kulttuurin äpäränä, joka ei tunne

5. Toinen aalto viittaa tässä vakiintuneen erottelun mukaisesti 1960-luvun naisten vapautusliikettä seuranneeseen feminismiin, kun taas ensimmäisellä aallolla tarkoitetaan ääni- ja kansalaisoikeuksiin keskittyttä naisasialiikettä.

kuuliaisuutta isään kohtaan). Kyse on siis teknologian merkityksellistämisestä, representoimisesta ja käytöistä pikemmin kuin sen oletetusta, muuttumattomasta olemuksesta.

Feminismin eri suuntausten niputtelu ja yksinkertaistaminen voidaan lukea Lynn Spigeliä seuraten tavaksi vahvistaa nykyhetkeä tuottamalla sellaisia kuvia menneestä, jotka olettavat implisiittisesti ”nykykulttuurin ’edistystä’ ja sen ’ajan tasalla’ olevia aseita”. Menneisyys irrotetaan konteksteistaan, jotta edistykseen nykyhetkessä voitaisiin uskoa, ja niinpä kyse on yhtä paljon unohtamisesta kuin muistamisesta (Spigel 2001, 361–362, 370). Tämä pätee erityisen kipeästi feministisen teorian käyttöihin kyberfeministisessä tekstituotannossa, jossa ollaan melko valikoivia sen suhteen, mitä feministisen ajattelun perinteestä muistetaan ja mitä jätetään pois.

Ironian aallonharjalla ratsastaminen on monisyinen kysymys: feminismin ”uusimpaan aaltoon” samastuminen merkitsee huipulla ole-

mista, mutta samalla se ennakoi myös vääjäämättömät huipulta putoamista ja aallon rikkoutumista, sillä aallonharjaltahan ei voi liikkua kuin alaspäin. Sama ongelma tuntuu vaivaavan feminismin luokitteluja laajemminkin, on sitten kyse Julia Kristevan (1993) naisliikkeen kolmesta vaiheesta tai feminismin ensimmäisen, toisen ja kolmannen aallon mallista. Kategorisoinneista voitaisiin lukea symptomaattisesti dialektisen alitajunnan merkkejä. Herääkin avoin kysymys, mitä synteessin jälkeen. Mitä tehdä, kun kolmas aalto iskee rantaan?

Susanna Paasonen, FT, toimii Suomen Akatemian tutkijatohtorina Turun yliopiston Nais-tutkimuskeskuksessa, jossa hän valmistelee tutkimusta internetistä ja paikantuneisuuden kysymyksistä.
susppaa@utu.fi

KIRJALLISUUS

...Adam, Alison 1997: What should we do with cyberfeminism? Teoksessa Rachel Lander ja Alison Adam (toim.): *Women in Computing*. Intellect Books, Exeter, 17–27.

...Adam, Alison 1998: *Artificial Knowing: Gender and the Thinking Machine*. Routledge, London.

...Ahmed, Sara 1998: *Differences that Matter: Feminist Theory and Postmodernism*. Cambridge University Press, Cambridge.

...Ahmed, Sara 2000: *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality* Routledge, London.

...Anzaldúa, Gloria 1987/1999: *Borderlands / La Frontera*. Second Edition. Aunt Lute Books, San Francisco.

...Bassett, Caroline 1999: A manifesto against manifestos? Teoksessa Cornelia Sollfrank ja Old Boys Network (toim.) *Next Cyberfeminist International*. OBN, Hamburg, 13–16.

...Braidotti, Rosi 1996: *Cyberfeminism with a Difference*. Sähköinen dokumentti osoitteessa <http://colibri.let.ruu.nl/womens_studies/rosi/cyberfem.htm>

...Braidotti, Rosi 2002: *Metamorphoses: Towards a Materialist Theory of Becoming*. Polity, Cambridge.

...Brooks, Ann 1997/1998: *Postfeminisms: Feminism, Cultural Theory and Cultural Forms*. Routledge, London.

...Butler, Judith 1997: Against proper objects. Teoksessa Elizabeth Weed ja Naomi Schor (toim.): *Feminism Meets Queer Theory*. Indiana University Press, Bloomington, 1–30.

...Daly, Mary 1978/1990: *Gyn/Ecology: The Metaethics of Radical Feminism*. Beacon Press, Boston.

...de Lauretis, Teresa 1989: The essence of triangle or, taking the risk of essentialism seriously: feminist theory in Italy, the U.S., and Britain. *Differences*, 1:2 (1989), 3–37.

...DeLoach, Amelie 1996: Grrrls exude attitude. *Computer-Mediated Communication Magazine* Vol. 3, No. 3. Sähköinen dokumentti osoitteessa <<http://www.december.com/cmc/mag/1996/mar/deloach.html>>

...Eerikäinen, Hannu 2000: Elämää laboratoriossa: tieteiskuvitelmista teoriafiktoihin Ruumiin,

koneen ja halun metamorfoosi post-teoriassa. *Lähikuva* 2/2000, 60–65.

...Eisenstein, Zillah 1998: *Global Obscenities: Patriarchy, Capitalism, and the Lure of Cyberfantasy*. New York University Press, New York.

...Fernández, Maria 2001: The cyborg (sweet sixteen and never been cloned). Sähköinen dokumentti, lähetetty OldBoys –listalle 23.8.2001, julkaistu myös *Mute*-lehden numerossa 20/2001.

...Fernández, Maria 2003: Cyberfeminism, racism, embodiment. Teoksessa Maria Fernandez, Faith Wilding ja Michelle M. Wright (toim.): *Domain Errors! Cyberfeminist Practices*. Autonomedia, New York, 29–44.

...Firestone, Shulamith 1970: *The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution*. Morrow Quill, New York.

...Griffin, Susan 1992: *Nainen ja luonto: sisältä kumpua karjadhud*. Kaija Anttonen (suom.), teoksesta *Woman and Nature: The Roaring Inside* (1978). Kieletär, Inari.

...Haraway, Donna J. 1991: *Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature*. Free Association Books, London.

...Haraway, Donna J. 2000: *How Like a Leaf: An Interview with Thyrza Nichols Goodeve*. Routledge, New York.

...Hayles, N. Katherine 1999: *How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature, and Informatics*. University of Chicago Press, Chicago.

...Hurtado, Aída 2000: *Sitios y Lenguas*: Chicanas theorize feminisms. Teoksessa Uma Narayan ja Sandra Harding (toim.): *Decentering the Center: Philosophy for a Multicultural, Postcolonial, and Feminist World*. Indiana University Press, Bloomington, 128–155.

...Hutcheon, Linda 1994: *Irony's Edge: The Theory and Politics of Irony*. Routledge, London.

...Irigaray, Luce 1985: *This Sex Which Is Not One*. Catherine Porter (trans.), from *Ce sexe qui n'en est pas un* (1977). Cornell University Press, Ithaca.

...Jimroglou, Krissi M. 2001: A camera with a view: JenniCAM, visual representation and cyborg subjectivity. Teoksessa Eileen Green ja Alison Adam (toim.): *Virtual Gender: Technology, Consumption and Identity*. Routledge, London, 286–301

...Judovitz, Dalia 2001: *The Culture of the Body: Genealogies of Modernity*. University of Michigan Press, Ann Arbor.

...Kember, Sarah 2002: *Cyberfeminism and Artificial Life*. Routledge, London.

...Kristeva, Julia 1993: *Puhuva subjekti: Tekstejä 1967–1993*. Gaudeamus, Helsinki.

...Leonard, Marion 1998: Paper planes: travelling the new grrrl geographies. Teoksessa Tracey Skelton ja Gill Valentine (toim.): *Cool Places: Geographies of Youth Cultures*. Routledge, London, 101–118.

...Lorde, Audre 1981: An open letter to Mary Daly. Teoksessa Cherrie Moraga ja Gloria Anzaldúa (toim.): *This Bridge Called My Back: Writings by Radical Women of Color*. Persephone Press, Watertown, 94–97.

...Oksala, Johanna 1998: Kyberfeminismi: teknologiaa, suolia ja sukupuoliä. *Kuva* 1/1998, 8–11.

...O'Riordan, Kate 2000: *Female Cyberbodies: Imaging on the Web*. Presentation at the Internet Research 1.0: The State of the Interdiscipline, The First Conference of the Association of Internet Researchers, September 14–17, 2000, University of Kansas.

...Ow, Jeffrey A. 2000: The revenge of the yellowface cyborg: the rape of digital geishas and the colonization of cyber-coolies in 3D realms' *Shadow Warrior*. Teoksessa Beth E. Kolko, Lisa Nakamura ja Gilbert B. Rodman (toim.): *Race in Cyberspace*. Routledge, New York, 51–68.

...Paasonen, Susanna 2002: *Figures of Fantasy: Women, Cyberdiscourse and the Popular Internet*. Annales Universitatis Turkuensis B 251, Turun yliopisto, Turku.

...Paasonen, Susanna 2003a: Missä liha? Kyberavaruuskuvasto ja ruumiittomuuden merkitykset. *Tiedotustutkimus* 3/2003, 4–16

...Paasonen, Susanna 2003b: Cyborg & cyclops: the vision of a man-machine. Teoksessa Tanja Sihvonen ja Pasi Väliäho (toim.): *Mediaa koke-massa: koosteita ja ylityksiä*. Turun yliopiston taiteiden tutkimuksen laitoksen julkaisuja, sarja A, no. 53, Turku, 236–254.

...Penley, Constance 1988: Introduction – the lady doesn't vanish; feminism and film theory. Teoksessa Constance Penley (toim.): *Feminism and Film Theory*. Routledge, London, 1–24.

...Petrus, Corrinne 1998: Webgrrls. Teoksessa Cornelia Sollfrank ja Old Boys Network (toim.): *First Cyberfeminist International*. OBN, Hamburg, 74–75

...Pierce, Julianne 1998: Info heavy cyber babe. Teoksessa Cornelia Sollfrank and Old Boys Network (toim.): *First Cyberfeminist International*. OBN, Hamburg, 10.

...Plant, Sadie 1995: The future looms: weaving women and cybernetics. Teoksessa Mike Featherstone ja Roger Burrows (toim.): *Cyberspace / Cyberbodies / Cyberpunk*. Sage, London, 45–64.

...Plant, Sadie 1996a: Feminisations: reflections on women and virtual reality. Teoksessa Lynn Herschman Leeson (toim.): *Clicking In: Hot Links to a Digital Culture*. Bay Press, San Francisco, 37–38.

...Plant, Sadie 1996b: On the Matrix: Cyberfeminist Simulations. Teoksessa Rob Shields (toim.): *Cultures of Internet: Virtual Spaces, Real Histories, Living Bodies*. Sage, London, 170–183.

...Plant, Sadie 1997: *Zeros + Ones: Digital Women and the New Technoculture*. Fourth Estate, London.

- ...Rich, Adrienne 1976/1995: *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*. Norton, New York.
- ...Riot Grrrl 2002 (1991): Riot Grrrl is... Teoksessa Stephen Duncombe (toim.): *Cultural Resistance Reader*. Verso, London, 178–180.
- ...Rojola, Sanna 2000: Donna Haraway – mielummin kyborgi kuin jumalatar. Teoksessa Anneli Anttonen, Kirsti Lempiäinen ja Marianne Liljeström (toim.): *Feministejä – Aikamme ajattelijoita*. Vastapaino, Tampere, 137–160.
- ...Rossi, Leena-Maija 2001: Naisten ensimmäinen ehtoollinen. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 1/2001, 61–64.
- ...Sandoval, Chela 1995: New sciences: cyborg feminism and the methodology of the oppressed. Teoksessa Chris Hables Gray (toim.): *The Cyborg Handbook*. Routledge, New York, 407–422.
- ...Spence, Jo 1995: *Cultural Sniping: The Art of Transgression*. Routledge, London.
- ...Spigel, Lynn 2001: *Welcome to the Dreamhouse: Popular Media and Postwar Suburbs*. Duke University Press, Durham.
- ...Springer, Claudia 1996: *Electronic Eros: Bodies and Desire in the Postindustrial Age*. University of Texas Press, Austin.
- ...Squires, Judith 2000: Fabulous feminist futures and the lure of cyberculture (1996). Teoksessa David Bell ja Barbara M. Kennedy (toim.): *The Cybercultures Reader*. Routledge, London, 360–373.
- ...Wakeford, Nina 1997: Networking grrrls and information/communication technology: surfing tales on the world wide web. Teoksessa Jennifer Terry ja Melodie Cavert (toim.): *Processed Lives: Gender and Technology in Everyday Life*. Routledge, London, 51–66.
- ...Wiener, Norbert 1948/1999: *Cybernetics: or Control and Communication in the Animal and the Machine*. Second edition. MIT Press, Cambridge.
- ...Wilding, Faith 1998: Where's the feminism in cyberfeminism? *n. paradoxa, international feminist art journal* 1:2, 6–13.
- ...Wilding, Faith and Critical Art Ensemble 1998: Notes on the political condition of cyberfeminism. Teoksessa Cornelia Sollfrank ja Old Boys Network (toim.): *First Cyberfeminist International*. OBN, Hamburg, 20–23.
- ...Wolf, Naomi 1993/1994: *Fire With Fire: The New Female Power and How It Will Change the 21st Century*. Vintage, London.

RIDING HIGH ON IRONY'S WAVE: WHAT ARE CYBERFEMINISMS MADE OF?

Since the early 1990s, cyberfeminism has been a discursive arena for analysing inter-connections of gender, new technology, and the Internet in particular. However, there remains little agreement over the term itself, especially when concerning its connections to feminist thought. Cyberfeminism is associated with the so-called third wave feminism, characterised by irony and diversity, but also defined against – and other to – feminism.

This article investigates the varying definitions of cyberfeminism and its relation to femi-

nist theorising, asking what happens when diversity becomes a truism and political identifications are articulated as individual rather than collective. With special focus on the notion of the political on the one hand, and understandings concerning materiality on the other, the article argues for an understanding of feminism not as "waves" but as dialogue where diversity is acknowledged also in writings from earlier decades.